

LES AVENTURES D'ODISSEU I ELS GRECS

Disseny curricular

Isabel Morales / Josep Antoni Serra

1. INTRODUCCIÓ

1.1. De què tracta la unitat?

Aquesta proposta de treball és una unitat d'història que tracta sobre l'antiga Grècia a partir dels viatges i aventures d'un mite grec, Odisseu, en el seu retorn a Ítaca després de la guerra de Troia.

Com tots sabem, les llegendes, les narracions, les novel·les, els contes... constitueixen una eina immillorable per apropar els infants a temps allunyats dels nostres i aproximar-los, per tant, a situacions històriques.

En aquest cas, les aventures d'Odisseu portaran els nostres alumnes a descobrir un dels mites de la nostra cultura mediterrània i a conèixer una mica d'història sobre l'antiga Grècia.

Com diu Carles Miralles en el pròleg del llibre *L'Odissea. Homer*, d'Albert Jané:

"L'Odissea ajudarà a créixer entre nosaltres el gust per la paraula i per les contalles que les paraules contenen, el gust de dir, d'explicar i d'enraonar els uns amb els altres; el gust de llegir, de viatjar amb la ment, de somiar i d'aprendre i d'entendre."

El contingut de la unitat el podem dividir en dos blocs:

A) Els viatges d'Odisseu

Capítol a capítol, des de la llegenda del cavall de Troia fins a l'arribada a Ítaca, els alumnes aniran descobrint Odisseu, què n'era d'astut i valent per poder vèncer les adversitats i els paranys que es va anar trobant al llarg del seu difícil viatge.

En les seves aventures descobriren un món increïble i desconegut, ple de personatges fantàstics.

B) Els grecs

El viatge d'Odisseu ens portarà a saber qui eren els grecs, com eren les seves ciutats, com vivien... i com podem reconèixer actualment les seves empremtes.

1.2. A qui va dirigida?

La unitat, tal com està elaborada, va dirigida als alumnes de 1r i 2n curs de primària. També es pot portar a la pràctica amb alumnes de P5, anant en compte que, en alguns casos, en funció del grau d'iniciació a la lectura i escriptura dels alumnes, l'ensenyant haurà de fer algunes adaptacions en el plantejament de les activitats en què es demana, específicament, una lectura prèvia i individual de l'exercici.

Val a dir que fa uns quants cursos, i abans d'elaborar aquest quadern, les aventures d'Odisseu i els grecs es van portar a la pràctica amb un grup d'alumnes de P4, en un moment que el tema d'escola, que aquell curs donava nom a les classes, era la Mediterrània.

Amb aquest grup de P4 es van llegir els mateixos episodis del viatge que llegim i expliquem en aquesta unitat. Les activitats que es van realitzar no van ser les mateixes que surten en el quadern, òbviament, pel diferent grau de capacitat de treball dels infants de quatre, sis o set anys.

Volem remarcar l'interès que va manifestar aquest grup de parvulari per les aventures d'Odisseu al llarg del seu viatge, l'escolta atenta que es produïa quan es llegien o s'explicaven els episodis, la capacitat per memoritzar i fer-se seu el vocabulari i la intensitat amb què van viure el treball, fins al punt que el nom que van triar per a la classe va ser el d'Odisseu.

Des del primer moment, aquell grupet de quatre anys es mostrava impressionat per la força, la valentia i l'astúcia del personatge, pels éssers fantàstics que anaven apareixent episodi rere episodi i per tota una història plena d'aventures i basarda.

1.3. Com iniciem el tema i motivem els alumnes

Llegir contes, rondalles i històries als nostres alumnes és una activitat que, sortosament, acostuma a formar part de les activitats quotidianes de classe. Les lectures en veu alta dels docents a la classe, estimulen la lectura dels alumnes, els acompanyen en el seu procés lector i potencien l'atenció, l'escolta, la imaginació i la comprensió de fets per part dels infants. Si, a més a més, aquestes lectures fan referència a fets fantàstics, distants de la nostra realitat i relacionats amb èpoques llunyanes, afavoreixen la construcció de la consciència del passat i el coneixement de temps històrics.

Una bona manera d'iniciar la unitat seria llegir-los diàriament un capítol de les aventures d'Odisseu. Cada dia, després de la lectura es fan hipòtesis sobre què passarà en el capítol següent, com s'imaginem l'Odisseu, etc. L'endemà comença la classe amb la lectura del capítol següent, i així successivament fins al novè.

- No us agradaria saber com eren els vaixells grecs?
- Com ens imaginem l'Odisseu?
- Grècia i Ítaca estan lluny o a prop d'on som nosaltres? On podem trobar aquesta informació?

És ara i aquí on comencem a aparèixer mapes a la classe, il·lustracions de diferents tipus de vaixells, dibuixos de l'Odisseu fets pels alumnes... i el quadern d'activitats *Les aventures d'Odisseu i els grecs* que ens ajudarà a relacionar les lectures fetes a classe i aprendre més coses interessants sobre l'Odisseu i el món grec.

La unitat es pot acabar amb una sortida a Empúries, on es podran passejar per les restes d'una colònia grega, al costat del mar, imprescindible per entendre on instal·laven els grecs les seves colònies i el perquè.

Una altra manera d'iniciar la unitat podria ser dins d'una setmana cultural, de tota l'escola, dedicada a la cultura o al món de la Mediterrània.

1.4. Participació de les famílies en el treball

És important que la família participi en les activitats que estan fent els seus fills a l'escola i no només quan acaben la unitat i porten la feina feta a casa, sinó que cal compartir el treball des d'un principi. Fer-los participants del que estan aprenent els seus fills i de com ho aprenen, cosa que a més a més de facilitar la feina que es fa a l'escola, crea una complicitat que repercuteix positivament en els aprenentatges dels nens i de les nenes.

Un cop iniciada la unitat, vam fer arribar a les famílies les aventures de l'Odisseu que s'havien llegit a l'escola, perquè formessin part de les lectures de casa i poguessin, així, compartir amb els seus fills i filles les emocionants gestes del nostre heroi grec.

Juntament amb els capítols de l'Odissea vam fer arribar una petita informació sobre el món grec per tal de situar-los i, en alguns casos, "refrescar" la memòria dels pares i mares sobre un tema treballat, possiblement fa anys, a l'escola o a l'institut.

Per si us pot servir de model, aquest es el document que vam fer arribar a les famílies amb un xic d'informació sobre el món i la cultura grega, l'Odisseu i el poeta Homer:

Hola famílies,

Com ja sabeu, aquests dies a l'escola estem treballant les aventures d'Odisseu i els grecs.

Hem pensat que us agradaria tenir les aventures que s'han llegit a classe, per tal que les pugueu llegir amb els vostres fills i filles a casa i, a més a més, aquests quatre apunts d'història que us ajudaran a situar-vos una mica més en el món d'Odisseu i en la Grècia antiga.

Qui eren i com vivien els grecs antics?

Els grecs eren grans mariners que viatjaven pel mar per comerciar i anaven d'un port a l'altre, al llarg de tot el litoral de la Mediterrània.

L'antiga civilització grega va ser una de les més grans de la història. Va durar prop de dos mil anys fins que va ser conquerida per l'Imperi Romà al segle II aC.

Els grecs van ser grans matemàtics, científics i filòsofs, i també uns grans narradors d'històries. Algunes de les seves històries eren poemes llarguissims, que tractaven l'amor, l'amistat, la guerra, la història...

Per què viatjaven tant, els grecs?

Molt senzill: perquè no sempre trobaven a casa allò que hi havia en altres terres.

Així, doncs, mercadejaven. Això vol dir que d'un port treien herbes medicinals; de l'altre, seda; de l'altre, minerals; de l'altre, perfums... que canviaven per oli, vi, llana... i així, amunt i avall, sempre que les tempestes ho permetien.

Quan sabien del cert que en algun lloc de la costa hi havia un poble que estava disposat a canviar amb ells alguna mercaderia, preparaven un bon vaixell de càrrega, panxut i una mica lent, i se n'hi anaven. Si tot anava bé i l'intercanvi es produïa en bones condicions, era probable que es decidissin a establir una colònia en aquella ciutat. Aleshores cridaven un noi de cada família, fins a reunir-ne uns cent, preparaven una flota mercant, anaven al nou país i, ran de mar, construïen un indret per quedar-s'hi. Les dones gregues rarament hi anaven perquè era costum que els nois grecs es casessin i tinguessin fills amb les dones de la colònia.

Dels ports on van arribar els grecs en diem colònies gregues i ells en deien *apoikai*, que vol dir *lluny de casa*.

A Catalunya, els grecs van fundar les colònies de Rodes i Empòrion, les actuals Roses i Empúries, respectivament.

Per què als grecs els agradava tant la poesia?

La poesia va ser sempre a Grècia un art diví, i els grecs corrien per escoltar-la. Totes les seves històries es transmetien de forma oral de generació en generació. Els qui les relataven eren narradors professionals i les recitaven acompanyades de música als teatres públics i a les places.

Els poemes més famosos que han arribat fins avui són els poemes èpics, que narren històries de guerra, en què uns herois valents lluiten i superen moltes adversitats.

Per saber una mica d'Odisseu

Odisseu era un heroi valent, astut, enginyós... Un guerrer llest i intel·ligent. En la seva persona coincideixen grans qualitats i capacitats: l'astúcia, la saviesa, la capacitat d'acció, la força i les ganes de coneixement.

El nom grec Odisseu és també conegut per Ulisses, en llatí.

Odisseu se'ns presenta com un heroi astut, que utilitza més la intel·ligència que la força. Protegit per la deessa Atena, va tenir encontres difícils amb déus i monstres, aconseguint, sempre, superar les dificultats.

Per saber una mica de l'Odissea

L'Odissea s'inspira en els llocs i els paisatges dels vells relats mariners.

Originàriament, no es tractava d'un relat com els que coneixem avui en dia, sinó que era un llarg poema de gestes. Costava tres dies de recitar-lo sencer i escoltar-lo agradava molt a tothom perquè hi trobaven saviesa i una manera sorprenent de contar fets fantàstics.

Qui va escriure l'Odissea?

Diuen que l'Odissea i la Il·líada van ser escrites per Homer, un poeta grec, al segle VIII aC. Tot i que els grecs ja coneixien la llegenda abans que Homer l'escrigués, és a partir d'aleshores que es féu famosa per tota la Mediterrània.

Se'n sap poca cosa de la vida d'Homer. Sembla que va ser un poeta cec, molt respectat pel seu art.

També diu la tradició que va néixer a l'illa de Quios i que es va dedicar a aplegar les llegendes més antigues dels grecs i a recitar-les, en vers, davant de molta gent que venia de tot arreu per escoltar-lo.

De què tracta l'Odissea?

No podem parlar de l'Odissea sense fer menció a la Il·líada.

Diu la llegenda que fa molts i molts anys, Paris, un dels fills del rei de Troia, va raptar Helena, una princesa grega. Els grecs van anar fins a Troia per rescatar-la, però els troians van tancar les portes de les muralles.

Hi va haver una guerra de bo de bo i el millor de tots els guerrers va ser Aquil·les, ajudat pel seu company Odisseu, rei d'Ítaca, qui va idear l'estratagema que li donarà el sobrenom de *Conqueridor de les ciutats*: el cavall de Troia.

La història d'Aquil·les i de la guerra de Troia és la Il·líada.

De tornada a Ítaca, després de la guerra de Troia, Odisseu va haver de fer un gran viatge per mar ple d'aventures perilloses i emocionants. En aquest viatge, Odisseu, empès per les tempestes i la fúria del mar, va buidar l'ull d'en Polifem, gairebé va ser víctima dels encanteris de Circe, va sentir el cant de les sirenes, va enfrontar-se amb el monstre Escil·la, va estar a punt de ser engolit pel remolí Caribdis... És l'Odissea!

L'Odissea encantava als grecs perquè els explicaven, en versos bonics de recordar, les llegendes que des de feia segles i segles passaven de boca en boca, de pares a fills. Explica la història dels grecs, de llurs costums, de les seves gestes guerreres i de llurs déus. No és, però, una història certa perquè els gegants, les sirenes i els monstres dels quals ens parla no existien.

Aquests poemes els aprenien de memòria i els recitaven amb l'ajut de la música.

La bellesa i la fantasia amb què són narrats els viatges i les aventures d'Odisseu encara avui fascinen qui els llegeix.

Als grecs els apassionava aquest poema perquè admiraven les qualitats d'Odisseu: la força, el coratge, la intel·ligència i l'astúcia amb què superava totes les proves.

Van ser molts els pares i mares que ens van dir que, durant uns dies, els seus fills els demanaven que els tornessin a llegir les aventures que ja havien escoltat a classe, en lloc dels contes habituals que tenien per costum de llegir a casa.

Cal tenir present que la repetició, el tornar a escoltar de nou una història, el saber que passarà després... agrada als nostres nens i nenes i els ajuda a anar estructurant el seu pensament, a anticipar accions, a superar pors i a recordar i memoritzar les històries.

2. CONTINGUTS

1. Els relats com a font d'informació i com a mitjà de comunicació.
2. Homer i l'Odissea
 - Els viatges d'Odisseu
3. Els grecs, un poble colonitzador
 - Empòrion
4. La ceràmica com a font d'informació de les formes de vida grega
5. Nocions elementals de l'arquitectura grega
6. Aplicació de canvi i continuïtat en aspectes de la cultura grega
7. Ús de fonts primàries i secundàries
8. Ús de nocions bàsiques del temps

3. COMPETÈNCIES BÀSIQUES

Competències pròpies de l'àrea: *Convivre i habitar el món*

Competència 7: *Coneixement i interacció amb el món físic*

- Situar-se en l'espai i orientar-se utilitzant el mapa.
- Utilitzar críticament fonts d'informació que usin diferents tipus de suport per observar i analitzar l'entorn.
- Situar etapes cronològiques en una estructura cronològica.

Competència 8: *Social i ciutadana*

- Identificar i valorar elements del patrimoni.
- Analitzar i valorar les causes i les conseqüències.
- Descriure els canvis i les continuïtats d'etapes del passat utilitzant diferents fonts històriques.
- Adonar-se que hi pot haver diferents punts de vista sobre un mateix fet i que el que hom pensa no és el que ha de pensar tothom.

Aportacions a les altres competències

Competències comunicatives

- Comunicar informació de manera oral, escrita i visual.
- Identificar informació en textos.
- Utilitzar convencions cartogràfiques i interpretar-les.

Competències metodològiques

- Utilitzar el pensament crític per a l'anàlisi de la informació

4. OBJECTIUS

- Comprendre els elements fonamentals del relat adaptat de l'*Odissea*.
- Identificar elements i trets bàsics de la cultura grega que s'han perllongat en el temps.
- Ser conscient que els punts de vista i opinions de les persones poden ser diferents segons determinades situacions.
- Reconèixer relacions simples de causa-efecte.
- Apreciar el valor de l'ús de les fonts per conèixer formes de vida d'altres èpoques.
- Establir la successió de situacions o esdeveniments.
- Identificar grans etapes de la història en una línia del temps.
- Ser conscient que els trets socials i culturals que ens caracteritzen són una creació, producte i herència dels nostres avantpassats que cal valorar, millorar i transmetre a les generacions futures.

5. ACTIVITATS D'APRENTATGE

Consideracions prèvies respecte al material i a com treballar la unitat amb els alumnes:

- a) Cal que els alumnes coneguin les aventures d'Odisseu abans de començar el quadern d'activitats; és per això que prèviament se'ls ha d'haver llegit i explicat episodi per episodi. Recomanem llegir un episodi diari.
- b) L'ambientació de la classe condiona el treball que es du a terme amb els alumnes. Fóra bo, mentre dura la unitat, disposar d'un racó a l'aula destinat al tema, on podem col·locar en un principi, i abans de començar a treballar el quadern, el títol del capítol que es va llegint diàriament a la classe. En aquest mateix espai anirem col·locant els éssers fantàstics que van apareixent en la unitat (es pot fer una fotocòpia ampliada de les il·lustracions que figuren en el quadern), fotografies ampliades i plastificades de ceràmica grega, així com fotografies d'edificis d'estil grec i d'altres estils arquitectònics per poder-los comparar entre ells, imatges de vaixells de diferents èpoques, una línia del temps, etc.
- c) Una vegada s'han llegit tots els episodis de les aventures d'Odisseu, recomanem poder visionar alguns episodis del DVD *La Odissea*, d'Andrei Konchalovsky. Els capítols que us proposem són els següents:
 - El naixement de Telèmac, fill d'Odisseu, que ajuda a situar-los en el territori i el paisatge grec.
 - Èol, rei dels vents.
 - El ciclop Polifem.
 - El monstre Escil·la i el remolí Caribdis.
 - L'arribada a Ítaca i l'arc d'Odisseu.

És evident que de la mateixa manera que hem fet per a la lectura, haurem de dedicar una sessió per visionar cada un dels episodis. Després de veure cada episodi, destinarem una estoneta a conversar; per exemple sobre què els ha impactat més, si alguna escena els ha fet especialment por o basarda, si s'imaginaven els éssers fantàstics o els personatges tal com han aparegut a la pel·lícula, etc.

- d) Per tal que els nens i les nenes puguin consultar i buscar informació sobre la unitat, és important tenir a l'abast dels alumnes el material següent:
 - Llibres d'història que parlin del món grec, amb il·lustracions i fotografies de paisatges, edificis característics de la cultura grega, fotografies i il·lustracions de ceràmiques i utensilis que ens mostrin la Grècia antiga, etc.
 - Un mapa de la Mediterrània per situar Grècia, la costa de Catalunya, la mar Mediterrània, els llocs que apareixen a les aventures, etc.
 - Contes i llibres que expliquin les aventures de l'Odisseu, (veure bibliografia) per tal que els nens busquin, interpretin i situïn els episodis que hem llegit a classe i que surten en el quadern de les activitats, així com també per veure diferents maneres de representar les aventures.
 - Fotografies actuals d'Empúries.
 - Il·lustracions de diferents tipus de vaixells, dels nostres dies i d'abans, entre els quals hi haurà d'haver el trirrem, característic de l'antiga Grècia.
- e) Al llarg de tota la unitat, són diverses les activitats que requereixen una lectura de la imatge. Us proposem unes pautes de lectura que us poden ser útils:
 - Què hi veus en aquesta escena / fotografia / peça de ceràmica...?
 - Explica què estan fent.
 - Què et sembla que representa?
 - Aquesta imatge ens dona informació de... (un episodi del viatge d'Odisseu, els vaixells grecs, com lluitaven els grecs, quines armes feien servir, que es dedicaven a conrear la terra, etc).

Activitats complementàries que vam realitzar amb els nostres alumnes, paral·lelament a les activitats del quadern:

- Audició dels disc *Viatge a Ítaca* d'en Lluís Llach. Es van efectuar audicions curtes de petits fragments de les cançons, durant cinc minuts al matí. Els nens i les nenes van quedar ràpidament "enganxats" a la musicalitat d'aquestes peces i van ser capaços d'expressar que havien sentit el mar, el vent, la calma, la tempesta... i moltes més sensacions a través de la música d'en Lluís Llach.
- Algunes sessions de psicomotricitat es van dedicar a reproduir i simular diferents episodis de les aventures d'Odisseu, com l'episodi d'en Polifem i el del cant de les Sirenes.
- Elaboració de treballs plàstics en els quals es va representar el mar amb diferents tècniques (ceres, aquarel·les, guixos i aigua, farina i pintura,

collage...) i amb materials diversos com papers, cartons, robes, plàstics, pedres, sorres, petxines, caragolins, estrelles de mar i altres elements marins que els nens i nenes van portar de casa. Alguns d'aquests treballs van ser individuals, en format A3 o A4. Altres, però, van ser col·lectius i fets en gran format de manera que van servir per acompanyar i ambientar el treball de la unitat. Durant tot el temps que va durar la unitat, a la classe i en altres espais col·lectius de l'escola es respirava olor de mar.

- Maceració d'olives.
- Elaboració de vasos i utensilis amb argila.
- Una sortida a les ruïnes gregues d'Empúries, com a cloenda de la unitat.

Els viatges d'Odisseu

- 1.1 Ordenació d'unes imatges referents a l'episodi del cavall de Troia, seguint la direcció que marquen les fletxes i els textos corresponents.

Prèviament a la realització de l'activitat cal recordar, entre tots, l'episodi del cavall de Troia, ja sigui tornant a llegir l'episodi per part del docent, ja sigui fent un treball col·lectiu d'expressió oral en què els alumnes aniran explicant l'episodi del cavall de Troia, de l'inici fins al final.

Abans de passar a fer l'activitat individualment (llegir els textos, retallar, encolar i situar les imatges), és convenient fer una lectura col·lectiva seguint l'ordre que indiquen les fletxes.

- 2.1 Relació i encolat de frases, tot relacionant-les amb els personatges corresponents.

Prèviament a la realització de l'activitat cal llegir entre tots el text i és convenient fer una lectura del gravat per tal de situar els alumnes en l'episodi d'en Polifem, amb preguntes com: "A quin episodi us sembla que es refereix aquesta il·lustració? Quin moment de l'episodi representa?"

- 2.2 Anotació d'una frase per explicar quina estratègia faria servir cadascú per sortir de la cova d'en Polifem.

Prèviament a respondre la pregunta individualment és interessant parlar-ne i buscar, entre tots, altres maneres de sortir de la cova. Es pot fer un llistat a la pissarra amb totes les idees i estratègies que s'han anat dient.

- 3.1 Col·locació d'uns textos, prèviament retallats, al costat del vaixell al qual fan referència.

Prèviament a la realització de l'activitat és important llegir entre tots el text que encapçala l'activitat i recordar l'episodi d'Èol, rei dels vents.

Cal comentar les semblances i diferències entre els dos vaixells: la grandària, la forma, el seu sistema de navegació (rem, veles, motor) i identificar quin dels dos correspon al temps d'Odisseu.

- 4.1 Col·locació d'uns textos i una imatge referents a l'episodi de la bruixa Circe en l'ordre corresponent, seguint la numeració que s'indica.

Prèviament a la realització de l'activitat és important llegir entre tots el text que encapçala l'activitat i recordar l'episodi de la bruixa Circe.

Abans d'encolar els textos i la imatge en el lloc corresponent és important que hi hagi un treball oral del tipus: "què et sembla que va passar primer? amb quin d'aquests textos podríem començar l'explicació de l'episodi? quin va després de la seqüència n°2 que ja tenim dibuixada i escrita?"

- 5.1 Compleció del dibuix del monstre Escil·la, que il·lustra l'episodi del monstre i el remolí Caribdis.

Prèviament a la realització de l'activitat és important llegir entre tots el text que encapçala l'activitat i recordar l'episodi del monstre Escil·la i el remolí Caribdis.

És important fer amb els alumnes una lectura del gravat amb preguntes com:

- *Per on passa el vaixell d'Odisseu?*
- *Què hi té a un costat i a l'altre?*
- *Què us sembla més perillós, el monstre Escil·la o el remolí Caribdis?*
- *D'on surt el monstre?*
- *Què haguessis fet tu, en el lloc de l'Odisseu, passar per sota del monstre a tocar del penya-segat o allunyar-te'n, portant directament el vaixell cap al remolí? Aquesta és la pregunta que ens farà entendre la frase "estar entre Escil·la i Caribdis", és a dir, tenir un problema de difícil solució, que triïs el que triïs en surts malparat.*

- 6.1 Relació de frases amb les que existeix un vincle de casualitat.

Prèviament a la realització de l'activitat és important llegir entre tots el text que encapçala l'activitat i recordar l'episodi del vel de Penèlope.

Posteriorment, llegirem la frase del mig, que està en negreta i en lletra més gran, en què ens diu què feia Penèlope i demanarem als alumnes que expliquin per què ho feia. És així com assegurarem la comprensió de l'episodi del vel. Una vegada ha quedat clar el motiu, els alumnes llegiran les quatre frases que acompanyen la il·lustració i decidiran quina de les quatre explica la causa per la qual Penèlope desfeia el teixit.

Prèviament o posteriorment a l'activitat, com és cregui més convenient, fóra bo de fer un debat col·lectiu per justificar les frases que no hi tenen cap relació.

- 7.1 Descripció de l'escena que està representada al vas de ceràmica.

Prèviament a la realització de l'activitat els farem fer una descripció de l'escena que està representada amb preguntes com:

- Què hi veieu?
- És una escena que passa al mar o a terra?
- Veus algun personatge fantàstic? Quin?
- Quin dels homes que hi ha a l'escena deu ser l'Odisseu? Per què?

Després de llegir les frases que corresponen a diferents episodis del viatge d'Odisseu, han de fer una creu a aquella que fa referència el gravat del vas de ceràmica (© Ulisses i les sirenes (ca. 480-470 aC). British Museum, Londres).

7.2 Anotació del nom de l'episodi, tot relacionant-lo amb el dibuix corresponent.

Han de relacionar cada un d'aquests dibuixos amb un dels episodis de les aventures d'Odisseu: el bot, el porc i l'ovella. Cal que escriguin la lletra del dibuix i al costat el nom de l'episodi o aventura, amb l'ajut de les frases de l'exercici anterior.

8.1 Assenyalament de les frases que caracteritzen l'Odisseu, les seves aventures i el seu temps.

Aconsellem anar llegint les frases en veu alta (la lectura, la poden fer els alumnes o el docent, en funció del grau de comprensió i fluïdesa lectora que tingui el grup. Després de llegir cada frase, i abans de pintar les que són certes, és important que expliquin el perquè són certes o no.

9.1 Discriminació de personatges ficticis i reals.

El docent llegirà, una a una, la descripció dels personatges que hi ha dibuixats i els alumnes hauran d'escriure-hi el nom, copiant-lo de la llista que figura en la mateixa pàgina:

Centaure: monstre amb el cap i el pit d'home i la resta del cos de cavall.

Mamut: animal semblant a l'elefant, però amb uns ullals molt més llargs i amb la pell coberta de pèl.

Minotaure: monstre meitat home, meitat brau.

Pegàs: cavall volador amb ales.

Sirena: criatura amb cap de dona i cos d'ocell que encantava els mariners amb el seu cant i feia naufragar les naus estavellant-les contra les roques.

Dinosaure: Animal extingit, de la família dels rèptils, que va viure fa milers d'anys.

Una vegada han escrit els noms, s'obrirà un debat sobre els que són reals (existeixen o han existit de veritat) i els que són ficticis (inventats, fruit de la imaginació i de la fantasia). A continuació hauran de pintar els ficticis.

Els grecs

10.1 Lectura d'un resum biogràfic d'Homer i comentari oral.

A l'antiga Grècia totes les històries es transmetien de generació, en generació, de pares a fills, de manera oral. Els qui les relataven s'anomenaven rapsodes i les recitaven en forma de poesia, acompanyades de música, davant de tothom, a les places i als teatres.

Homer va ser un poeta i rapsode grec. Va néixer a l'illa de Quios i es va dedicar a aplegar les llegendes més antigues dels grecs, les històries de guerres i d'herois valents, i a recitar-les davant de molta gent que venia de tot arreu per escoltar-lo. Diuen que va ser l'autor de la *Iliada* (narra la guerra de Troia) i l'*Odissea* (narra la tornada d'Odisseu al seu país, Ítaca). Tot i que els grecs ja coneixien la llegenda abans que Homer l'escrigués, és a partir d'aleshores que es féu famosa per tota la Mediterrània.

10.2 Distinció i senyalització de la frase que explica la raó per la qual Homer va ésser un personatge famós.

Prèviament es pot fer una lectura col·lectiva i fer adonar als alumnes que totes les frases són certes i que cada una d'elles descriu una característica d'Homer: la seva ceguesa, la seva nacionalitat, el gènere, quan va viure i a què es dedicava. Cal buscar, entre tots, la que realment és la causa per la qual és conegut i s'ha fet famós.

Aquesta activitat ens pot servir per parlar de les raons per les quals una persona és o pot ser fa famosa.

11.1 Assenyalament en un mapa, del mar, del territori grec i dels territoris i pobles on es relacionaven els grecs.

Com ja s'ha dit prèviament a les orientacions, és imprescindible, des de l'inici de la unitat, tenir penjat un mapa a la classe, per tal que els alumnes es vagin familiaritzant amb la localització de Grècia, la mar Mediterrània, Ítaca, Troia, etc.

Com que els grecs viatjaven per mar, la primera activitat que han de fer és senyalar el mar (amb el color blau), i fer-los adonar de l'expansió que van fer els grecs per tota la costa.

Cal explicar als alumnes que els grecs van ser grans mariners i mercaders. Viatjaven pel mar per comerciar i anaven d'un port a l'altre, al llarg de tot el litoral de la mar Mediterrània.

Mercadejar vol dir que d'un port treien herbes medicinals, de l'altre, seda, de l'altre minerals, perfums... i els canviaven per productes de la seva terra, com oli, vi i llana. Quan sabien del cert que en algun lloc de la costa hi havia un poble que estava disposat a canviar-los alguna mercaderia que ells no tenien, preparaven un bon vaixell de càrrega i se n'hi anaven. Si tot anava bé i l'intercanvi es produïa en

bones condicions, era probable que establissin una colònia en aquella ciutat. Quan això succeïa, cridaven un noi de cada família, fins a reunir-ne un cent, preparaven una flota mercant, anaven al nou país i, ran de mar, construïen un indret per quedar-s'hi. Les dones gregues rarament hi anaven perquè era costum que els nois grecs es casessin i tinguessin fills amb les dones de la colònia.

Dels ports on van arribar els grecs se'n diuen colònies gregues i ells en deien Apoikai, que volia dir "lluny de casa". A Catalunya els grecs van fundar les colònies de Rhodes i Empòrion, les actuals Roses i Empúries, respectivament.

Per completar l'activitat proposem que els escolars busquin per Internet dues o tres imatges de vaixells grecs d'aquell temps que enganxaran en els espais que queden buits de la pàgina 13. Per exemple, escrivint "barcos griegos antiguos" en el cercador Google es pot obtenir una àmplia varietat d'imatges d'aquesta temàtica.

11.2 Localització i anotació de la ciutat de Troia i l'illa d'Ítaca.

12.1 Identificació de les parts més representatives de la ciutat d'Empòrion

Per tal de fer la lectura de la imatge, els farem preguntes del tipus:

- Assenyala on és el mar?
- Quins vaixells deuen ser els de guerra i transport de mercaderies i quins els de pesca?
Assenyala'ls.
- Tots els edificis són iguals? Assenyala les cases i els edificis que hi ha dins la muralla i els que hi ha fora. Quins et sembla que són més importants? Busca uns edificis que tenen columnes. On són?
- Què hi ha a l'illa petita? Hi ha cases fora de la muralla?

A mida que els anem llegint les descripcions de les parts més importants de la ciutat, els alumnes hauran d'anotar el número en el lloc corresponent.

Donada l'excel·lent qualitat i la gran quantitat de detalls i informació que ens dona aquesta imatge, aconsellem ampliar-la (en format plànol) i tenir-la penjada a la classe. Els alumnes poden escriure els noms de les diferents parts de la ciutat, acolorir el mar, la paleòpolis, la muralla, el barri fora muralla, etc. Es tracta d'un treball complementari molt interessant de consolidació de coneixements, al mateix temps que permet tenir la informació a la vista dels escolars.

13.1 Resposta a un qüestionari sobre si podem respondre o no les preguntes que ens demanen a partir de l'observació de la pintura d'un vas de ceràmica.

És important explicar prèviament als alumnes que una de les maneres que tenim de saber com vivien els

grecs antics, com anaven vestits, com eren els seus vaixells, les seves cases, etc, és a partir de les ceràmiques, els frisos, els mosaic i les restes d'edificis i escultures que s'han trobat d'aquell temps.

Posteriorment cal fer una lectura de la imatge (© Pintor d'Antímenes, ca. 520 aC, British Museum, Londres) i posar-nos d'acord sobre que és el que hi ha representat (una escena de guerra, una escena de com vivien dins de casa, una escena de treball al camp...). Aquest exercici servirà tant per a aquesta activitat com per a la següent, de la pàgina 17.

La lectura de les frases es farà de manera individual o col·lectiva, segons es cregui convenient, i els alumnes aniran marcant amb una creu, si ho podem saber o no.

13.2 Relació d'unes peces de ceràmica amb els textos que corresponen a la informació que ens donen.

Aconsellem que abans de fer la lectura de les frases i de relacionar-les amb les peces de ceràmica, es demani als alumnes que intentin descriure què hi ha representat a cada peça o fragment de ceràmica. Considerem molt important aquest treball previ d'observació i de posar paraules a les accions i a les imatges.

14.1 Anotació de números en una imatge del Partenó, a fi d'identificar les parts més característiques del edifici arquitectònic grecs.

Prèviament a la realització de l'activitat és important llegir entre tots el text que encapçala l'activitat.

Aquesta activitat ens obliga a treballar un vocabulari que, molt probablement, els alumnes no hagin sentit ni llegit mai.

ACRÒPOLI: la part més alta i fortificada d'una ciutat grega, on els ciutadans es podien refugiar en temps de guerra. L'acròpoli més important va ser la d'Atenes.

PARTENÓ: temple dedicat a la deessa Atena a qui el poble d'Atenes considera la seva protectora. És el monument i l'edifici més antic de l'acròpoli d'Atenes.

COLUMNA: pilar de pedra de molta alçària que s'aixeca sempre sobre un base o lloc pla i acaba en un capitell.

CAPITELL: part de dalt d'una columna que acostuma a estar decorat amb figures o símbols.

FRONTÓ: acabament triangular d'una façana.

FRIS: part compresa entre l'espai on s'acaben les columnes i el frontó. Generalment acostuma a estar decorat o pintat.

ESCALINATA: escala exterior que condueix a l'edifici, generalment de pocs graons.

14.2 Identificació d'edificis d'estil grec entre d'altres de diferents estils arquitectònics.

L'activitat consta de tres parts:

- a) *Lectura col·lectiva de les imatges, descrivint cada un dels edificis que hi ha fotografiats (com són, si tenen portes, finestres, columnes, si els havien vist abans ja sigui en llibres, per internet, de visita, per la televisió, etc.).*
- b) *Identificar els dos edificis que segueixen l'estil grec, pintant de color els seus números.*
- c) *Escotar les descripcions següents dels edificis i identificar-los, anotant el nom de cadascun allà on correspongui. Prèviament, i per tal de facilitar als alumnes la seva escriptura, haurem escrit els noms a la pissarra.*
 - *Edifici construït de pedra, amb un campanar i un rellotge a la part de dalt. A un costat de l'edifici n'hi ha un altre de més baix, de tres plantes, amb un balcó i finestres. A l'altre costat es veu una part d'un edifici de dues plantes amb finestres (església d'Esponellà).*
 - *Edifici que no té cap obertura, fet de pedra, i amb forma de piràmide (piràmides de Gizeh, a prop del Caire).*
 - *Edifici gran, amb vuit columnes a la part frontal i moltes més als costats. El frontó està decorat amb figures. Té una escalinata i està envoltat d'una tanca (església de la Madeleine).*
 - *Edifici gran, amb columnes als costats i una façana frontal de vidre. Al costat de l'escalinata té unes grades amb quatre palmeres de decoració (Teatre Nacional de Catalunya).*

15.1 Assenyalament de tres frases anacròniques que no corresponen a una escola de l'antiga Grècia.

Llegir entre tots el text que encapçala l'activitat. Posteriorment es farà una lectura de la imatge per situar-los en el context, amb preguntes com:

- *Com van vestits els nens i el mestre?*
- *Tenen taules per treballar?*
- *On seuen?*
- *Hi ha nenes a la classe?*
- *Quins instruments tenen penjats a la paret? En tenim ara, a la classe?*
- *S'assembla aquesta classe a la nostra? Quina t'agrada més?*

Llegir i comentar les frases, de manera col·lectiva o individual, i encerclar els números de les que són anacròniques.

16.1 Situació de tres imatges de diferents edificacions en una línia del temps

Abans de fer l'activitat és convenient demanar als nens que expliquin quins edificis hi ha dibuixats dins els requadres i com són. Quin d'aquests edificis correspon a una època molt llunyana, quin pot ser d'ara i quin pot estar entremig (ni d'ara ni de fa

molt, molt de temps). Una vegada ens hem posat d'acord, es llegirà i comentarà l'enunciat de la línia del temps i, seguidament, els farem relacionar cada un dels edificis amb les frases que hi ha anotades a la línia del temps, començant pel temps actual.

6. ACTIVITATS D'AVALUACIÓ

Per saber si els nostres alumnes han assolit els objectius didàctics podem fer servir diverses estratègies mentre dura la unitat:

- a) Recollida d'informació mitjançant l'observació directa
 - Observació sistemàtica de l'alumne/a durant el temps que dura la unitat a fi de constatar l'interès, l'atenció, el funcionament individual i en grup a l'hora de realitzar les activitats i el grau de participació i autonomia en el treball.
- b) Recollida d'informació mitjançant l'observació indirecta
 - Valoració de la presentació i cura de les activitats realitzades en el quadern.
 - La realització correcta o no de les activitats i el grau d'assoliment de les competències pròpies de l'àrea (conviure i habitar el món), les comunicatives i les metodològiques així com l'adquisició dels continguts referents a l'Odisseu i al món grec.
- c) Activitats específiques
 - Saber explicar els episodis dels viatge d'Odisseu.
 - Reconeixement dels personatges o fets més característics de cada un dels episodis.
 - Extreure informació sobre la vida a la Grècia antiga a partir de l'observació d'imatges de ceràmica grega.
 - Identificació d'edificis grecs i de les seves parts més característiques.
 - Situació ordenada de tres edificacions (del temps dels grecs, del temps dels castells i actual) en una línia del temps.
 - Resposta al qüestionari d'autoavaluació (activitat número 17)

7. TEMPORITZACIÓ

La unitat està pensada per a ser treballada durant un període de temps d'entre tres o quatre setmanes, segons si es volen fer activitats complementàries a classe, a part de les del quadern. Cal tenir en compte que la primera setmana es dedicarà, exclusivament, a la lectura dels episodis de l'Odisseu i a preparar l'espai classe i els materials complementaris.

8. BIBLIOGRAFIA

- CASELLI, Giovanni (1987). *Un terrissaire grec*. Barcelona: Molino.
- CONNOLLY, Peter (1986). *La vida en els temps d'Ulisses*. Barcelona: Barcanova.
- CROSHER, Judith (1979). *Griegos*. Barcelona: Molino.
- GARCIA SABATÉS, Berta (2008). *Gaudeix amb la mitologia*. Barcelona: Edebé.
- JANÉ, Albert (Adapt.) (2008). *L'Odissea. Homer*. Barcelona: Combel.
- LOIZEAU, Catherine (2007). *Els mons antics*. Barcelona: Combel.
- MARTIN, Jean (adapt.) (2002). *Cuentos y leyendas de la Odisea*. Madrid: Espasa Calpe.
- MCCAUGHREAN, Geraldine (2001). *Les aventures d'Ulisses*. Barcelona: Cruïlla.
- PEARSON, Anne (1993). *¿Qué sabemos de los griegos?* Madrid: Ediciones SM.
- REID, Sue; BERGIN, Mark (2007). *Els viatges d'Odisseu*. Sant Boi de Llobregat: Tayrona.
- VIVET-RÉMY, Anne Catherine (2003). *Los viajes de Ulises*. Madrid: Akal.
- HERNÁNDEZ, F. Xavier (1992). *Thalassa, Thalassa! Empúries, ciutat grega a Catalunya*. (3a edició). Barcelona: Graó.

- 9.1. Són ficticis els personatges 1 (el centaure), 3 (el minotaure), 4 (el pegàs) i 5 (la sirena).
- 10.1. S'ha de llegir el text i comentar-lo.
- 10.2. La resposta correcta és: "Perquè va escriure l'Odissea".
- 11.1. Pinta el territori més propi dels grecs d'un color i el territori colonitzat, d'un altre.
- 11.2. Estan relacionats amb l'Odissea la ciutat de Troia i l'illa d'Ítaca.
- 12.1. D'esquerra a dreta i seguint l'ordre de les agulles del rellotge, són: 3, 6, 4, 1, 5, 2.
- 13.1. Sí ho podem saber: 1, 5.
- 13.2. 1-A; 2-C; 3-D, 4-B.
- 14.1. D'esquerra a dreta i seguint l'ordre de les agulles del rellotge: 1, 5, 2, 4, 3.
- 14.2. Els edificis que segueixen l'estil grec són: 2 (església de la Madeleine de París) i 3 (Teatre Nacional de Catalunya de Barcelona).
- 15.1. No són del temps dels grecs: 3, 4, 5.
- 16.1. Ara-2; En temps dels castells-3; En temps dels grecs-1.
- 17.1. Són veritat les frases: 1, 3, 4, 6, 9, 11 i 14.

9. SOLUCIONARI

- 1.1. L'ordre de la seqüència és: B, D, C, A.
- 2.1. 1: NO FEU SOROLL; 2: NO US ESCAPAREU.
- 2.2. Resposta oberta.
- 3.1. El B és el vaixell de l'època d'Odisseu. El text 1 va al requadre A i el 2 al B.
- 4.1. L'ordre de la seqüència és: l'etiqueta B va a l'1, l'etiqueta C va al 3, el dibuix A va al 4 i en el 5 hi va el dibuix o l' anotació de l'acció.
- 5.1. S'han de dibuixar sis caps del monstre Escil·la.
- 5.2. Seguint l'itinerari que assenyalen les fletxes: D-I-H-C-E-A-G-B-F.
- 6.1. L'etiqueta 3 és la que explica perquè Penèlope desfeia el teixit.
- 7.1. L'aventura representada al vas ceràmic és "El cant de les sirenes".
- 7.2. L'A correspon a "El bot dels vents", el B a "L'illa dels ciclops" i el C a "La bruixa Circe".
- 8.1. Són correctes les respostes: 1, 4, 5.